

DOI: [10.46793/CIGRE37.D2.10](https://doi.org/10.46793/CIGRE37.D2.10)**D2.10****UGOVORI KAO PRAVNO TEHNIČKI OSNOVI ZAŠTITE LIČNIH PODATAKA****CONTRACTS AS LEGAL TECHNICAL BASIS OF PERSONAL DATA PROTECTION****Milkica Petrović Rikić, Dragan Rikić, Tihomir Dabović, Željko Marković, Gordana Đerić***

Kratak sadržaj: Zaštita podataka se ostvaruje na obligaciono pravni način, regulisana je ugovorno. Izvršena je analiza različitih vrsta ugovora u IT industriji, njihova pravna regulative, ključne odredbe, način primjene. Ugovor u kome se definišu vrsta i nivo usluge između ponuđača usluge i klijenta je SLA. Service Level Agreement-nivo usluge, kojim se kupac obezbeđuje da će imati mogućnost održavanja sistema, kao i mogućnost dodatne nadogradnje već postojećeg sistema uz definisanje vremenskog perioda važenja ovog ugovora, broja radnih sati, cijene po radnom satu, prioriteta i brzine odaziva i svega što spada u nivo usluge, kao i cijene tehničke podrške, naknadne obuke, programiranja, ili dizajniranja. Da bi se osiguralo ostvarivanje ovog ugovora unutar organizacije postoji sporazum o operativnom nivou, operation level agreement gdje se vrši interno osiguranje ispunjenja usluga dobavljača, npr servisni pult. Ti sporazumi su uključeni u OLA, te ako se moraju sklopiti sa dobavljačem, onda su uključeni u temeljni ugovor. Ugovor o povjerljivosti-NDA- non disclosore agreement se sklapa između pružaoca informacije koji želi otkriti svoje povjerljive informacije drugoj strani i primaoca informacije, sa ciljem da te informacije ne budu dostupne trećim licima, u suprotnom slijedi drugi dio pravne norme. Ovdje se definiše koje informacije su povjerljive, te koje su obaveze primaoca informacije po pitanju čuvanja povjerljivosti, koliko dugo je u obavezi da čuva tajnost informacija, te koje su sankcije ako dođe do kršenja ugovora. Ugovor o licenci programske podrške za krajnjeg korisnika-EULA- end user licence agreement je memorandum ugovora između proizvođača i korisnika programske podrške, koji uključuje korisničku licencu i određuje granice slobode koje jemči vlasnik. Ugovor korisniku daje pravo na korišćenje softverske aplikacije na neki način, a dizajniran je kako bi primijenio određena ograničenja. Predviđa se da će u skorijoj budućnosti pametni ugovori preuzeti i olakšati mnoge aspekte poslovanja, najviše zbog činjenice da eliminišu potrebu manuelnog sastavljanja i izvršavanja ugovora, te sudjelovanja trećih strana u cijelom procesu.

*Milkica Petrović Rikić, ODS „Elektro-Bijeljina” a.d.Bijeljina, milkica.petrovic.r@elektrobijeljina.com , milicapetrovic5@gmail.com

Dragan Rikić, ODS „Elektro-Bijeljina“ a.d.Bijeljina, dragan.rikic@elektrobijeljina.com, draganrik@gmail.com

Tihomir Dabović, MH „Elektroprivreda Republike Srpske” Matično Preduzeće a.d. Trebinje, tdabovic@ers.ba
Željko Marković, Univerzitet u Beogradu – Elektrotehnički fakultet, SCITECH d.o.o,Beograd,Srbija, markovic@scitech.rs

Gordana Đerić, ODS „Elektro-Bijeljina“ a.d.Bijeljina, gocahp@yahoo.com

Ključne reči: *OLA, SLA, SMART CONTRACT, NDA, EULA*

Abstract: Data protection is implemented in an obligatory legal manner, it is regulated by contract. An analysis of different types of contracts in the IT industry, their legal regulations, key provisions, and method of application was performed. The contract defining the type and level of service between the service provider and the client is the SLA. Service Level Agreement - the level of service, which ensures that the customer will have the possibility of maintaining the system, as well as the possibility of additional upgrading of the already existing system while defining the time period of validity of this contract, the number of working hours, the price per working hour, priority and speed of response and everything that belongs to the service level, as well as the price of technical support, subsequent training, programming, or design. In order to ensure the fulfillment of this contract, there is an agreement on the operational level within the organization, where the internal assurance of the fulfillment of the supplier's services is carried out, for example the service desk. These agreements are included in the OLA, and if they must be concluded with the supplier, then they are included in the basic contract. A confidentiality agreement - NDA - non disclosure agreement is concluded between the information provider who wants to disclose his confidential information to the other party and the recipient of the information, with the aim that this information is not available to third parties, otherwise the second part of the legal norm follows. Here it is defined which information is confidential, and what are the obligations of the recipient of the information regarding confidentiality, how long he is obliged to keep the information confidential, and what are the sanctions if there is a breach of contract. EULA - end user license agreement is a memorandum of agreement between the producer and the user of the software, which includes the user license and determines the limits of freedom guaranteed by the owner. The agreement gives the user the right to use the software application in a certain way, and is designed to apply certain restrictions. It is predicted that in the near future, smart contracts will take over and facilitate many aspects of business, mainly due to the fact that they eliminate the need for manual drafting and execution of contracts, and the participation of third parties in the entire process.

Key words: *OLA, SLA, SMART CONTRACT, NDA, EULA*

1 UVOD

Program usklađenosti donesen u skladu sa Zakonom o električnoj energiji uspostavlja specifične politike, mjere i procedure kojima se promoviše, aktivno sprovodi i efikasno nadzire transparentno, objektivno i nediskriminišuće obavljanje djelatnosti distribucije električne energije u skladu sa uslovima za obavljanje djelatnosti koje je izdala Regulatorna komisija za energetiku Republike Srpske, predložen od strane uprave preduzeća i usvojen je od strane nadzornog odbora preduzeća u 2023. godine. Ima cilj da spriječi diskriminaciju, promoviše objektivnost i transparentnost u pružanju javnih usluga od opšteg interesa distribucije, omogućiti ostvarivanje nezavisnosti i samostalnog djelovanja operatera distributivnog sistema u odnosu na vertikalno integrisanu kompanije i unutar nje povezana preduzeća i da uspostavi mehanizam nadzora nad sprovođenjem propisanih mjera od strane uprave i zaposlenih u firmi. U članu 3. Stav 5. Programa usklađenosti propisana je zaštita povjerljivih i komercijalno osjetljivih podataka u posjedu Operatera distributivnog sistema. Funkcionalnim razdvajanjem operatera distributivnog sistema od vertikalno integrisane kompanije između ostalog navedenog u članu 6. Programa usklađenosti i uspostavljanje mehanizama čuvanja poverljivih i komercijalno osjetljivih podataka, u funkciji jednakog, nediskriminatornog odnosa prema svim korisnicima usluga.

Povjerljive informacije obuhvataju podatke o korisnicima distributivne mreže i tržišnim učesnicima koji su u posjedu operatera distributivnog sistema, a to su: pojedinačni ugovori korisnika mreže, podaci o obračunu i naplati po ovim ugovorima, podaci o mjernim mjestima korisnika mreže, kontakt podaci kupaca, energetske i finansijske kartice, podaci o bankama, komercijalni uslovi, načini plaćanja i ostali uslovi snadbijevanja krajnjih kupaca, mjerni podaci, profili potrošnje pojedinačnih kupaca, istorijat prigovora i žalbi pojedinačnih korisnika mreže, neaktivni i planirani novi priključci korisnika na mrežu i ostali podaci koji od strane tržišnog učesnika budu označeni povjerljivim, na primjer poslovni i investicioni planovi, tehnički podaci.

2 PRAVILA VEZANA ZA POVJERLJIVE INFORMACIJA

Operater distributivnog sistema može dostavljati povjerljive informacije trećim licima isključivo po dobijanju saglasnosti subjekta na koga se tražene informacije odnose, osim u slučajevima dostave po pravilima izvještavanja Regulatorne komisije za energetiku Republike Srpske ili po traženju drugog organa prema zakonom definisanim ovlašćenjima. Komercijalno osjetljive informacije obuhvataju opšte i operativne podatke o distributivnom sistemu, koji kada su dostupni pojedinim tržišnim učesnicima, mogu stvoriti konkurentsku prednost na tržištu električne energije. Informacije o distributivnom sistemu se čine dostupnim javnosti izuzev u slučajevima postojanja opravdanih razloga protiv njihovog javnog objavljivanja koji se odnosi na legitiman komercijalni interes ili pitanje sigurnosti sistema. Operater distributivnog sistema primjenjuje veliki broj mjera sa ciljem omogućavanja nediskriminatornog pristupa informacijama. Od mjera navedenih u članu 13. Programa usklađenosti ističem stav 4. pod g) propisivanje obaveze ugovornih partnera sa Operaterom distributivnog sistema u pogledu zaštite povjerljivih podataka do kojih dođu kroz realizaciju ugovora, te definisanje pravnih posledica za narušavanje obaveze povjerljivosti i pod h) omogućavanje pristupa sistemima za zapisivanje, procesuiranje i arhiviranje komercijalno osjetljivih i povjerljivih informacija isključivo ovlašćenom osoblju Operatera distributivnog sistema. Programom usklađenosti zabranjena je izrada dodatnih kopija povjerljivih informacija u čvrstoj ili elektronskoj formi, osim ovlašćenim licima Operatera distributivnog sistema. U firmi je omogućena obuka zaposlenih o postupanju sa informacijama koje se odnose na treća lica ili opštim informacijama o mreži.

Obaveza zaposlenih u pogledu postupanja sa povjerljivim informacijama, način prijave sumnje na kršenje pravila povjerljivosti, kao i sankcije u slučaju kršenja pravila povjerljivosti podataka su detaljno uređeni kodeksom ponašanja, koji je donesen uz program usklađenosti. Kodeksom je propisano da su uprava i članovi dužni da uspostave mehanizam čuvanja povjerljivih, komercijalno osjetljivih podataka i ograničenog pristupa prostorijama Operatera distributivnog sistema, a sve u funkciji jednakog, nediskriminatornog odnosa prema svim korisnicima usluga. U firmi je uspostavljen sistem upravljanja podacima, uključujući informacije koje se odnose na korisnike mreže, tržišne učesnike i opšte informacije, te su propisana pravila pristupa povjerljivim informacijama koja garantuju nediskriminirajući pristup, a koja se odnose na korisnike distributivne mreže, po jednakim uslovima, uključujući rokove, ažuriranje, sadržaj, format i cijene pristupa informacijama

Uprava, zaposleni, kao i angažovana treća lica u Operateru distributivnog sistema tokom i nakon isteka mandata, zaposlenja ili angažmana dužni su pridržavati se pravila o povjerljivosti informacija koja važe za upravu kompanije.

3 UGOVOR O POVJERLJIVOSTI

NDA -Non -disclosure agreement je ugovor koji se sklapa između dvije ugovorne strane, kada jedna strana-pružalac informacija, želi otkriti svoje povjerljive informacije drugoj strani-primalac informacija, ali ne želi da te informacije postanu dostupne trećim licima. Kada se potpiše ugovor primalac se obavezuje da će čuvati povjerljivost dobijenih informacija. U slučaju otkrivanja povjerljivih informacija trećim licima, primalac informacija može platiti velike novčane kazne.¹ Ovaj ugovor štitiće povjerljive informacije, znanje ili materijal koje strane žele podijeliti jedna sa drugom u neku svrhu, ali žele ograničiti pristup trećim licima. Prilikom zaključivanja ovih ugovora prvo treba objasniti ključne pojmove kao što su poslovna tajna², držalac poslovne tajne³, nosači informacija⁴, oznaka stepena tajnosti, davalac,⁵ primalac⁶ i predmet isporuke.

U ovim ugovorima se navodi da se poslovna tajna i povjerljive informacije odnose na: stručna znanja, inovacije, istraživanja, tehnike, procese, programe, grafikone, izvorne i prateće dokumente, softvere, softverske module i podmodule, softverske funkcionalnosti, programske linije i kodove, izvorni kod, poslovne planove, projekte, poslovne prilike, djela zaštićena pravima intelektualne svojine, know-how, digitalne i sve druge informacije učinjene dostupnim primaocu, sve informacije koje budu usmeno ili pismeno označene kao „poslovna tajna“ ili „povjerljivo“, informacije koje, pod bilo kojim okolnostima, mogu da se tumače kao poslovna tajna ili povjerljive informacije, uslove i okolnosti svih pregovora i svakog ugovora između strana ugovornica. Nakon toga eksplicitno navodi šta se smatra poslovnom tajnom u konkretnom slučaju, te svaka strana priznaje da je navedeno od suštinske vrijednosti za drugu stranu i da bi odavanjem navedene informacije uslijedilo pričinjavanje konkretne ili neposredne štete drugoj strani. Inače sa podacima o kritičnoj infrastrukturi za koje je određen stepen tajnosti postupa se u skladu sa važećim propisima i međunarodnim ugovorima i standardima. Osim podataka koji u skladu sa Zakonom o bezbednosti kritičnih infrastruktura, tajni podatak predstavljaju i označavaju se odgovarajućim stepenom tajnosti, u području zaštite kritičnih infrastruktura i drugi podaci, kojima se može odrediti tajnost podataka povezanih sa pojedinom kritičnom infrastrukturom. U svim slučajevima posjednik informacija-primalac raspolaže povjerljivim tehničkim i poslovnim informacijama i podacima koje su pružene i razmijenjene u bilo kom obliku. Isto se postupa i kada je informacija sadržana u dokumentu, kao i kada je saopštena prilikom razgovora, da li je u fizičkom ili elektronskom obliku, da li je sadržana u informacionim sistemima, softverima, materijalnim uzorcima i tome slično. Bitno je da je izložena od strane pojedinika informacije drugoj strani, odnosno korisniku informacije, te da je definisana kao povjerljiva informacija.

¹ U ugovoru o povjerljivosti se definiše koje informacije su povjerljive, koje su obaveze primaoca informacija, koliko dugo je primalac obavezan čuvati tajnost dobijenih informacija, te koje se sankcije ukoliko dođe do kršenja ugovora.

² Poslovna tajna je bilo koja informacija koja ima komercijalnu vrijednost koja ne mora biti poznata u trenutku zaključenja ugovora, zato što nije opšte poznata, niti je dostupna trećim licima koja bi njenim korišćenjem ili saopštavanjem mogla ostvariti ekonomsku korist, i koja je od strane njenog držaoca zaštićena odgovarajućim mjerama u skladu sa zakonom, ugovornim obavezama ili odgovarajućim standardima u cilju očuvanja njene tajnosti, a čije bi saopštavanje trećem licu moglo nanijeti štetu davaocu poslovne tajne.

³ Držalac poslovne tajne je lice koje je na osnovu zakona kontroliše korišćenje poslovne tajne.

⁴ Nosači informacija su materijalni i elektronski mediji, glas-govor i informacione baze podataka u kojima je sadržana ili preko koje se prenosi poslovna tajna.

⁵ Davalac je strana koja je imalac poslovne tajne, koja primaocu ustupa podatke koji predstavljaju poslovnu tajnu.

⁶ Strana koja od davaoca prima podatke koji predstavljaju poslovnu tajnu.

Primalac informacije je obavezan da informacije tretira strogo povjerljivo, jer se obavezao da ih neće, osim na osnovu prethodno date saglasnosti davaoca informacija, objavljivati, kopirati, dati ili učiniti dostupnim bilo kome trećem licu ili iskoristiti na drugi način.⁷

Ugovori o povjerljivosti se sklapaju prije početka rada na zajedničkom projektu između dvije firme, između zaposlenog i firme, između pojedinaca-izumitelja određenog izuma i društva ili firme od koje se traži savjet za nepatentirani izum i tome slično, a u svim slučajevima jedna strana otkriva povjerljive podatke drugoj strani, koja se obavezuje da ne zloupotrebi iste. Strane se obavezuju da će poslovnu tajnu, kada se ona razmjenjuje preko nazaštićenih veza, razmjenjivati samo uz primjenu uzajamno prihvatljivih metoda kriptovanja, kombinovanih sa odgovarajućim postupcima koji zajedno obezbeđuju očuvanje povjerljivosti podataka. Svaka strana je dužna da imenuje lica koja će biti zadužena za razmjenu poslovne tajne, navede elektronske adrese navedenih lica, te formira elektronsku adresu za razmjenu elektronskih dokumenata, kada se podaci dostavljaju korišćenjem interneta. Ispunjenjem gore navedenih obaveza može početi razmjena podataka.

Prilikom sklapanja ovih ugovora upoznaju se sva lica koja su uključena u realizaciju aktivnosti obuhvaćenih projektom o obavezama iz ugovora, te se kao korisnik informacije obavezuje da će sačiniti izjavu o povjerljivosti pojedinačno za svakog zaposlenog ili saradnika koji će učestvovati u realizaciji aktivnosti obuhvaćenih projektom. Navedene izjave se dostavljaju uz potpisan ugovor.

Inače ugovori o povjerljivosti se mogu zaključiti u dva oblika: jednostrani i dvostrani. Jednostrane ugovore više susrećemo u praksi, dok su dvostrani složeniji, jer u njima obje strane ujedno i pružaju i primaju informacije. Uobičajni dijelovi ovih ugovora uključuju: podatke o stranama koje potpisuju ugovor, predmet ugovora, obaveze primaoca informacije, rok čuvanja dobijene informacije, izuzetke⁸ u kojima se odstupa od čuvanja informacije i posledice kršenja ugovora. Ključni dio obuhvata deskripciju povjerljivih informacija i način na koji se upravlja informacijama, jer što decidnije se opišu povjerljive informacije manja je mogućnost zloupotrebe istih. Informacije se koriste samo u svrhe koje su definisane u predmetu ugovora, tu je zastupljen princip jednakosti, ravnopravnosti navedenih informacija, sa svim ostalim povjerljivim informacijama. To znači primalac ne smije otkriti informacije drugima, ukoliko to zaista nije potrebno, ali i tada samo uz odobrenje pružaoca informacije. Kršenje obaveza iz ugovora povlači punu materijalnu i krivičnu odgovornost obje ugovorne strane, njihovih ovlašćenih predstavnika i svih zaposlenih koji su u skladu sa ovim ugovorom obavezni čuvati povjerljive podatke. Za punovažnost ovih ugovora nije potrebna ovjera notara, dovoljan je potpis ugovornih strana.

4 OSTALI UGOVORI

SLA-Service Level Agreement je dio ugovora (u nekim slučajevima i poseban ugovor) u kome se definišu vrsta i nivo usluge prodavca (ili server provider-a) i klijenta (kupca ili customer-a). SLA je vid ugovora o kupoprodaji, gdje jedna ugovorna strana-izvršilac usluga, pruža usluge drugoj ugovornoj strani, a druga ugovorna strana-primalac usluga za navedeno plaća određenu cijenu. Obavezni elementi ovog ugovora su predmet i cijena. Ugovorom se mogu odrediti

⁷ Cilj pružanja informacije je zaštita informacije čije bi otkrivanje u javnosti značajno oštetilo njenog vlasnika.

⁸ U većini dobro sastavljenih ugovora o povjerljivosti postoji stavka koja štiti primaoca informacija. Pod ovim podrazumijevamo opšte pozante ili javno dostupne informacije, informacije koje je primalac posjedovao prije potpisivanja ugovora, informacije koje je primalac saznao legalnim putem od drugih strana, te informacije dobijene sudskim nalogom. Navedene informacije, bez obzira što su navedene u ugovoru primalac nije dužan čuvati.

detaljnije rok plaćanja, način plaćanja, period trajanja, prava, obaveze i odgovornosti ugovornih strana i način rešavanja sporova. Pružalac usluge je obavezan da usluge izvrši (pruža) stručno, kvalitetno i u ugovornom roku. Pružalac usluga odgovara za uredno izvršenje ugovora prema važećim propisima, štiti prava i interese naručioca, te ga obavještava o toku realizacije ugovora. Pružalac se obavezuje za ispostavku faktura za izvršene usluge potpisane od strane naručioca i pružaoca usluga, te da neće zapošljavati lica u svrhe izvršenja ovoga ugovora, fizička i pravna lica koja su učestvovala u pripremanju tenderske dokumentacije ili su bila u svojstvu člana ili stručnog lica kojeg je angažovala komisija. Pružalac usluga odgovara za nedostatke usluge koje je imala u trenutku prelazka rizika na naručioca, bez obzira da li mu je ta činjenica bila poznata, što predstavlja odgovornost za materijalne nedostatke stvari, u skladu sa Zakonom o obligacionim odnosima, članom 478. Pružalac usluga odgovara i za one nedostatke koji se pojave posle prelazka rizika na naručioca, ukoliko su isti posledica uzroka koji je postojao prije. Nedostaci izvršenih usluga postoje: ako je rezultat izvršene usluge takav da je izvršena na način koji nije predviđen u ponudi izabranog ponuđača, ako rezultat izvršene usluge nema potrebna svojstva za naročitu upotrebu za koju je naručilac nabavlja, a koja su bila poznata pružaocu usluga ili su mu morala biti poznata i ako rezultat izvršene usluge nema svojstva i karakteristike koji su izričito ili prećutno ugovoreni, odnosno propisani, kao i ako je izvršilac izvršio usluge koje nisu odgovarajuće.

Do obostranog potpisivanja fakture rizik slučajne propasti izvršene usluge snosi pružalac usluga. Slučajna propast ili oštećenje izvršene usluge podrazumijeva odsustvo krivice, tj skrivljene štetne radnje bilo koga lica, a ne samo ugovorne strane. Obostranim potpisivanjem fakture, rizik prelazi sa naručioca, osim u slučaju ukoliko je pružalac usluga, zbog nedostatka izvršene usluge, raskinuo ugovor. Ukoliko dođe do nemogućnosti ispunjenja svoje obaveze, pružalac usluga neće biti u obavezi da izvrši predmetnu uslugu naručiocu, i nema pravo zahtijevati isplatu ugovorene cijene, a u obavezi je da vrati puni iznos cijene, ukoliko je taj iznos, već primio. Svi eventualni sporovi i nesporazumi koji bi mogli nastati iz ovog ugovora ili povodom istog, ugovorne strane će riješiti usaglašavanjem ili na neki drugi način, u skladu sa uzajamnim povjerenjem i dobrim poslovnim običajima. U slučaju da se ne postigne dogovor mirnim putem, ugovorena je nadležnost suda.

EULA-End user Licence agreement je ugovor o licenci programske podrške za krajnjeg korisnika. Eula je memorandum ugovora između proizvođača i korisnika programske podrške, koja uključuje korisnikovu licencu. Ugovor o licenci ili ugovor o transferu tehnologije podrazumijeva ugovor kojim davalac tehnologije ustupa pravo privrednog iskorišćavanja zaštićenih prava industrijske svojine i nezaštićenih prava zajedno sa opremom i odgovarajućim postupcima proizvodnje koji su tehnološki povezani sa ustupljenim znanjem uz potrebnu tehničku pomoć da bi se oprema i znanje mogli privredno iskorišćavati, a sticalac tehnologije obavezuje se da za to plaća određenu naknadu.⁹ Ugovor o licenci mora biti zaključen u pisanoj formi.¹⁰ Sticalac licence ima pravo iskorišćavanja licence samo u granicama koje su navedene u ugovoru, ostale mogućnosti iskorišćavanja zadržava davalac licence, kada je u pitanju isključiva licenca, a ako nije navedeno, smatra se da je neisključiva.

Davalac licence je obavezan da u određenom roku sticaocu preda predmet licence, sa pratećom dokumenatcijom, te redovno daje uputstva i obavještenja o načinu korišćenja istog. Sticalac licence je obavezan da iskoristi licencu na ugovoren način, u ugovoreno vrijeme i u granicama koje su navedene u ugovoru. Povredom svoje obaveze sticalac odgovara za neizvršenje ugovora po opštim pravilima ugovornog prava. Sticalac je dužan platiti naknadu davaocu licence u

⁹ V.Besarović, *Deregulacija viših oblika privredne saradnje sa inostranstvom*, Beograd 1990.strana 50.

¹⁰ ZOO, čl 687.

ugovoreno vrijeme i na način kako je definisano ugovorom. Ako se naknada određuje u zavisnosti od obima iskorišćavanja predmeta licence, sticalac je dužan podnijeti davaocu licence izvještaj o obimu iskorišćavanja i izvršiti obračun svake godine, ako ugovorom nije definisan rok.¹¹ U ugovornom pravu slovi, da ako je predmet nekog ugovora nezaštićeni pronalazak ili tajno tehničko znanje i skustvo (know –how) korisnik takvog predmeta ovoga ugovora dužan je da isti drži u tajnosti, jer njegova vrijednost na tržištu leži upravo u njegovoj tajnosti. Te se ovdje može vidjeti povezanost ugovora o licenci programske podrške i ugovora o povjerljivosti podataka. Obaveza povjerljivosti podataka postoji za sve vrijeme trajanja ugovora, pa čak i posle ugovora. Inerentno je da zakon ovdje predviđa obavezu čuvanja tajnosti podataka isključivo za korisnika tehnologije.¹² Zakon ne predviđa istu obavezu za davaoca tehnologije koja se čuva u tajnosti, iako bi ova njegova obaveza trebala da bude istovijetna obavezama davaoca licence u pogledu postojanja isključivog monopolskog prava.¹³

Sticalac tehnologije sa istekom roka ugovora dužan je da obustavi dalju proizvodnju i pružanje usluga, ali je ovlašten da rasproda robu koju je proizveo za vrijeme trajanja ugovora. Dužina ovoga roka zavisi od niza okolnosti i sticalac tehnologije bio bi dužan da se ponaša savjesno i pošteno. Sticalac tehnologije ima ovlaštenje da ugovorenu proizvodnju ili ugovorene usluge za vrijeme trajanja ugovora, a što nije okončano do isteka ugovora, bez njegove krivice, okonča po isteku ugovora, postupajući u skladu sa načelom savjesnosti i poštenja. Po isteku ugovora korisnik tehnologije je dužan da vrati davaocu tehnologije cjelokupnu dokumentaciju koja mu je ugovorom stavljena na raspolaganje. Sticalac tehnologije dužan je da čuva tehnologiju u tajnosti i po isteku ugovora o transferu tehnologije, i to čak sve dokle god tajnost postoji.

OLA-Operation level agreement je sporazum o operativnom nivou čija je svrha osiguranje realizacije SLA sporazuma unutar organizacije dobavljača. Ugovori između kupaca i dobavljača uključeni su u SLA, voditelji nivoa usluge dobavljača moraju interno osigurati da se može ispuniti SLA sporazum.

SMART CONTRACT-pametni ugovor jedan je od važnih činilaca koji je utemeljen na blockchain tehnologiji. Pretpostavka je da će u skorijoj budućnosti pametni ugovori preuzeti te olakšati mnoge aspekte poslovanja, najviše zbog činjenice da eliminišu potrebu manuelnog sastavljanja i izvršavanja ugovora, te sudjelovanje trećih strana u cijelom procesu. Pametni ugovori rade uz pomoć blockchain tehnologije što znači da se svi podaci i radnje iz ugovora pohranjuju na blockchain mrežu i javno su dostupni. Blockchain tehnologija je distributivni sistem koji omogućava kreiranje i održavanje niza podataka, nazvanog “lanac blokova” koji su povezani i osigurani kriptografskim metodama. Ovaj lanac blokova sadrži transakcije ili druge podatke koji su pohranjeni na način koji je otporan na manipulaciju ili promjenu. Ključna karakteristika blockchain tehnologije je decentralizacija. Umjesto da se podaci pohranjuju na jednom centralnom serveru, oni se distribuiraju na više računara.¹⁴

Prednosti pametnih ugovora su:

- tačnost i učinkovitost (ne gubi se vrijeme na papirologiju i na ispravljanje grešaka),

¹¹ ZOO član 702.

¹² Ako predmet licence sačinjava nepatentirani pronalazak ili tajno tehničko znanje i iskustvo, sticalac licence je dužan da ga čuva u tajnosti.

¹³ V.Besarević (1988), strana 144; vid.R. Prica, *Ugovor o know-how*, Beograd, 1981, 169-ta strana.

¹⁴ Inače blockchain tehnologija je najpoznatija po svojoj prvoj primjeni-kao osnova za kriptovalute, poput Bitkoina. Kasnije je došlo do primjene u raznim područjima kao što su finansije, logistika, zdravstvo, pametni ugovori, upravljanje lancima snadbijevanja i mnogi drugi sektori.

- povjerenje i transparentnost (ugovori su enkriptovani¹⁵, a dostupni stranama koje su definisale uslove i učestvuju u transakciji, nakon što se izvrše i podaci se pohrane na blochchainu ne postoji način da se definisane stavke promijene),
- brzina (ugovori su utemeljeni na računarskom kodu, svi procesi su automatizovani, što dovodi do uštede u vremenu),
- sigurnost (otežan dolazak do podataka, jer zapis o jednoj transakciji se veže za prethodnu, što znači da bi haker trebao promijeniti tok lanca kako bi izmijenio cijelu transakciju, te su stoga pametni ugovori jedni od najsigurnijih podatkovanih elemenata na internetu),
- ušteda novca (nije potreban odlazak u banku, kod advokata ili notara, te dovode do uštede vremena i novca).

5 ZAKLJUČAK

Ugovori u oblasti informacionih tehnologija se mogu zaštititi sredstvima zaštite koja se primjenjuju i za klasične-tradicionalne ugovore u privredi.¹⁶ Bankarska garancija je jedno od najčešćih sredstava zaštite ugovora u privredi, predstavlja instrument osiguranja plaćanja ili izvršenih ugovornih obaveza. Može biti:

- Platna, gdje se banka obavezuje da će platiti iznos u slučaju neispunjenja ugovora i
- Izvršna (performance guarantee), koja je češća kada su u pitanju ugovori u području zaštite ličnih podataka, a vezani za informacione tehnologije, jer garantuje veću sigurnost završetka projekta.

U većini ugovora se koristi bankarska garancija kao sredstvo obezbeđenja koju isporučilac predaje naručiocu prilikom zaključenja ugovora, kao безусловnu i naplativu na prvi poziv, u određenoj visini ugovorene vrijednosti, sa određenim rokom trajanja, pod uslovima navedenim u podzakonskim aktima. Potpisom ugovora isporučilac daje svoju saglasnost da naručilac može realizovati deponovana sredstva obezbeđenja u slučaju da ne izvrši svoju obavezu iz ugovora koja se odnosi na cijenu, rokove, kvalitet ili kvantitet isporuke. Garancija za uredno izvršenje ugovora dostavlja se u originalu. Ne smije biti ni na koji način oštećena, jer se kao oštećena ne može naplatiti. U situacijama kada se raspisuje tender, a garancija za uredno izvršenje ugovora nije dostavljena na propisan način, u skladu sa uslovima iz tenderske dokumentacije i u roku iz prethodnog stava, zaključeni ugovor će se smatrati apsolutno ništavim. Naručilac se obavezuje da isporučiocu na njegov pismeni zahtjev vrati nerealizovana sredstva obezbeđenja u naznačenom roku od dana kada je isporučilac u cjelosti izvršio svoje obaveze preuzete ugovorom. Sredstvo zaštite koje se takođe često primjenjuje u praksi rada Operatera distributivnog sistema je ugovorna kazna. Zaključuje se najčešće u dva slučaja:

- Za slučaj da dužnik zadocni ili nepotpuno izvrši obavezu iz ugovora koji se potpisuje i
- Za slučaj da dužnik zadocni ili nepotpuno izvrši obavezu iz naprijed navedenog ugovora.

¹⁵ U cilju očuvanja bezbednosti i sprečavanja obrade podataka kojima se krši Uredba evropskog parlamenta i Savjeta Evrope, rukovalac ili obrađivač moraju da procijene rizike povezane sa obradom podataka i sprovedu mjere za umanjivanje tih rizika, a najčešće se tu primjenjuje enkripcija.

¹⁶ Kod ugovora u privredi koriste se sva sredstva obezbeđenja koja se izučavaju u stvarnom i obligacionom pravu, kao što su: ugovorna kazna, kaucija, odustanica, garancija, menični aval, avans, kapara, penali, jemstvo, zaloga i pravo pridržaja. M. Vasiljević, *Trgovinsko pravo*, Beograd, 2009.godina

Visina ugovorne kazna se određuje sporazumno i važi do momenta potpunog ispunjenja obaveze od strane dužnika, stim da se određuje koji ukupni iznos vrijednosti ugovora ne smije preći. Ugovorna kazna se odnosi na neopravdano kašnjenje u ispunjenju obaveze od strane isporučioaca. Može se ugovoriti da ukoliko naručilac po osnovu kašnjenja pretrpi štetu veću od iznosa definisanog u ugovoru, ima pravo zahtijevati razliku do potpune naknade štete.

Ukoliko isporučilac ne izvrši svoje obaveze u ugovorenom roku, dužan je da za neizvršenu isporuku plati penale i to za svaki dan zakašnjenja u iznosu određenom u ugovoru, odnosno, određenom procentu od ugovorne vrijednosti. Ukoliko kupac ne izvrši obaveze u roku, isporučilac ima pravo da obračuna zakonsku zateznu kamatu, kao i naknadu štete u skladu sa važećim propisima u slučaju kada je neuredno ispunjenje ili neispunjenje ugovorne obaveze prouzrokovalo štetu drugoj ugovornoj strani, kako je prethodno navedeno.

Za neprekidno funkcionisanje kritične infrastrukture potrebno je bezbedonosnim planom obezbediti povjerljivost, potpunost i raspoloživost organizacionih, kadrovskih, materijalnih, informaciono-komunikacionih i drugih rešenja. Jer, i zakon o zaštiti ličnih podataka u članu 11. stavu 1. navodi da kontrolor podataka u okviru svoje nadležnosti, kao i obrađivač podataka se staraju o bezbednosti te preduzimaju sve tehničke i organizacione mjere i utvrđuju pravila postupka, koja su neophodna da bi se sproveo zakon, kao i drugi propisi u vezi sa zaštitom i tajnosti podataka.

Sva dalja istraživanja treba usmjeriti u pravcu dodatne zaštite gore navedenih ugovora, koja bi se unutar firmi mogla realizovati uvođenjem ISO standarda isključivo vezanih za ove ugovore.

Navedeno je potrebno implementirati da bi se ojačala svijest, kroz obuku zaposlenih, o tome koliko je štetno povrijediti tajnost postupka, ugovora. Navedeno je inkriminisano krivičnim zakonom BiH, članom 237.

6 LITERATURA

- [1] M.Vasiljević, Trgovinsko pravo, Beograd, 2009.godina,
- [2] Zakon o zaštiti ličnih podataka BiH (*"Sl.glasnik BiH"*, br. 49/06),
- [3] Zakon o bezbednosti kritičnih infrastrukture u Republici Srpskoj (*"Sl.glasnik RS"*, br. 58/19),
- [4] Uredba evropskog parlamenta i Savjeta od 27.aprila 2016.godine o zaštiti fizičkih lica u odnosu na obradu podataka o ličnosti i o slobodnom kretanju takvih podataka i o stavljanju direktive 95/46 van snage,
- [5] D. Radonjić, M. Gljiva, *Primjena propisa o zaštiti ličnih podataka*, Sarajevo, 2016.godina,
- [6] Bosanskohercegovački standard BAS EN ISO/IEC 27001, drugo izdanje, decembar 2023.godina,
- [7] <https://www.elektrobijeljina.com/images/docs/Program%20uskладjenosti.pdf>
- [8] <https://www.elektrobijeljina.com/images/docs/Kodeks%20ponasanja.pdf>